

CISÁROVNÁ ALŽBETA BAVORSKÁ V BARDEJOVSKÝCH KÚPEĽOCH¹

Nadežda JURČIŠINOVÁ

V minulom roku 2016 uplynulo 100 rokov od úmrtia rakúskeho cisára a uhorského kráľa Františka Jozefa I. a v tomto roku si pripomenieme 180 rokov od narodenia jeho manželky Alžbety Bavorskej (známej ako Sisi). Narodila sa v mníchovskom paláci na Vianoce v roku 1837 ako štvrté dieťa vojvodu Maximiliána Bavorského a jeho manželky Ludoviky Bavorskej. Vyrastala vo vlúdnom prostredí, voľnej prírode a vo vzájomnej súrodeneckej láske na vidieckom zámku Possenhofen. O jej výchovu dbala najmä starostlivá matka. Otcom bola vedená k tomu, aby sa nijako nevyvyšovala nad obyčajných vidiečanov, chodila s ním na poľovačky, naučil ju hrať na gitaru, rada jazdila na koni. Jej život sa od základu zmenil po tom, keď sa stala manželkou rakúskeho cisára Františka Jozefa I.

Mladý, osemnásťročný František Jozef I. nastúpil na trón v rušnom období revolúcie 1848/1849 dňa 2. decembra 1848. Začiatkom 50. rokov si začal hľadať primeranú manželku. Iniciatívu v tejto záležitosti vyvinula jeho matka Žofia, ktorá zaranžovala stretnutie so svojou sestrou Ludovikou, ku ktorému došlo v auguste 1853 v letnej rezidencii v Bad Ischli. Ludovika tu prišla so svojimi dcérami 19-ročnou Helenou a ešte ani nie 16-ročnou Alžbetou, pričom sa predpokladalo, že manželkou mladého panovníka bude Helena. Avšak cisára zaujala mladšia sestra Alžbeta, ktorá sa správala odviazane a úplne prirodzene. Sisi cisárovi voľbu prijala. Svadba Františka Jozefa I. a Alžbety Bavorskej sa uskutočnila 24. apríla 1854 vo viedenskom kostole sv. Augustína. Na jar 1855 sa manželom narodila dcéra Žofia, o rok na to Gizela. Potom však prišla krutá rana v živote manželov. V roku 1857 im náhle vo veku dvoch rokov zomrela Žofia na čierny kašeľ počas cesty Uhorským kráľovstvom. Beznádej a slzy nahradilo rodinné šťastie až po narodení dlho vytúženého syna Rudolfa v roku 1858.

Manželstvo Františka Jozefa a Alžbety sa zrodilo z veľkej lásky, ale čoskoro sa stalo formálnym. Spôsobilo to viacero faktorov, najmä však citová chladnosť Františka Jozefa, Alžbetina extravagantnosť a zásahy jeho matky. Alžbeta si nikdy nezvykla na viedenské prostredie, nezmyselne zviazané s prísnyim protokolom. Čoraz častejšie konflikty so svokrou, úplné odstavenie od výchovy detí, už spomínané úmrtie prvého dieťaťa a následné výčitky svedomia ju úplne zlomili. Riešila ich útekmi z Viedne. Hnaná vnútorným nepokojom sa vydala na potulky Európou. Cisár sa naučil trpezlivosti znášať samotu.

V 60-tych rokoch 19. storočia považovali cisárovnú Alžbetu za najkrajšiu panovníčku na svete. Držala prísne diéty a neustále cvičila. Trpela anorexiou. Rok po rakúsko-uhorskom vyrovaní² sa manželom síce ešte narodila v Uhorsku dcé-

1 Príspevok vznikol v rámci grantového projektu VEGA 1/0428/15 *Šariš v historickom kontexte jedného storočia (1848 – 1948)*.

2 V roku 1866 bola habsburská ríša porazená Pruskom v prusko-rakúskej vojne, čo vyvolalo v krajine ďalšiu vnútornú krízu, čo urýchlilo priebeh rokovaní o rakúsko-uhorskom

ra Mária Valéria (1868), ale ďalšie roky žili manželia prevažne svojím životom. Na zvláštne manželstvo si zvykla aj širšia verejnosť. Pravda, išlo o jednostranný proces, lebo František Jozef miloval svoju krásnu a náladovú manželku až do jej tragickej smrti v roku 1898.³ Obrovským psychickým šokom bola pre manželov samovražda ich syna a následníka trónu Rudolfa. Jeho pohlavná choroba, depresie, nenaplnený súkromný život a alkohol sa rozhodnou mierou podpísali pod jeho celkový telesný a duševný stav. V jeho dôsledku spáchal 30. januára 1889 samovraždu zastrelením spolu so svojou 18-ročnou milenkou, barónkou Mary Vetserovou, na cisárskom loveckom zámočku Mayerling (v dnešnom Dolnom Rakúsku). Po smrti syna sa jeho rodičia ešte viac odcudzili. Alžbeta odvtedy chodila zásadne v čiernom oblečení a vyhýbala sa Viedni.

O necelých šesť rokov po tragickej smrti syna Rudolfa, v dôsledku ktorej sa zdravotný stav cisárovnjej Alžbety veľmi zhoršil, uzavrela sa do seba a väčšinu času trávila v kúpeľoch vo Švajčiarsku, Nemecku i vo Francúzsku. Dňa 1. júla 1895 prišla do Bardejovských Kúpeľov, ktoré sa na prelome 19. a 20. storočia zaradili medzi najlepšie zariadené v celej monarchii.⁴ Patrili k obľúbeným a navštevovaným kúpeľným strediskám s bohatým spoločenským životom pulzujúcim v Uhorsku. Významné osobnosti spoločensko-politického života v rakúsko-uhorskej monarchii i mimo nej, zvlášť uhorskú šľachtu sem lákala nielen liečivá sila minerálnych vôd, ale aj priaznivá poloha v malebnom údolí obklopenom ihličnatými lesmi.

Cisárovná Alžbeta sa ubytovala v luxusnom hoteli Deák (v súčasnosti liečebný dom Alžbeta), ktorý bol na tu dobu moderne zariadený, bol vybavený vodovodom a elektrinou. So služobníctvom obývala ľavé krídlo na prvom poschodí. Na tento účel bol vybudovaný v hotely samostatný vchod a samostatné schodisko. Alžbeta strávila v Bardejovských Kúpeľoch tri týždne. V sprievode svojich spoločníkov, členov

vyrovnaní, ktoré pripravoval osobitný výbor uhorského snemu pod vedením Františka Deáka a podpredsedu uhorského snemu Júliusa Andrásyho. V tejto situácii sa Viedeň rozhodla ustúpiť maďarskému tlaku a vyrovnať sa s Maďarmi. Po osobitných vyjednávaniach zástupcov viedenského dvora s Františkom Deákom a Júliusom Andrásym (Andrášim), obiduc krajinské snemy v Predlitavsku, presadili u panovníka uzavretie dohody o štátoprávnom vyrovnaní s maďarskými politikmi. Dňa 17. februára 1867 bol 44-ročný gróf Július Andrásy vymenovaný za prvého porevolučného ministerského predsedu uhorskej vlády. Vyrovnanie bolo ešte utvrdené korunováciou Františka Jozefa I. za uhorského kráľa v Budíne začiatkom júna 1867. Habsburská ríša sa zmenila na dualistický štát Rakúsko-Uhorsko.

- 3 Dňa 9. septembra 1898 bola cisárovná Alžbeta v Ženeve inkognito pod menom grófka Hohenembs. Jej prítomnosť však bola odhalená. V nasledujúci deň keď sa ponáhľala na parník v prístave, pristúpil k nej náhle muž a bodol ju ostrým predmetom (pilníkom) do srdcovej oblasti. Poranená ešte nastúpila na parník avšak pod niekoľkými minútami sa jej stav zhoršil a na následky zomrela. Atentátnikom bol 25-ročný Luigi Lucheni, ktorý nemal k Alžbete žiadny osobný vzťah ani motív k vražde.
- 4 Bardejovské kúpele, ktoré boli založené v roku 1247, navštívili viacerí príslušníci vysokej európskej šľachty. Napr. tu pobýval rakúsky cisár Jozef II. (1783), Mária Lujza, neskoršia manželka cisára Napoleona (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a poľská kráľovná Mária Kazimierza Sobieska, manželka poľského kráľa Jána III. Sobieskeho. Kúpeľný pobyt väčšiny prominentných hostí trval tri až šesť týždňov.

kráľovskej suity chodievala na zdravotné prechádzky, obdivovala krásnu prírodu, dostávala minerálne kúpele a pitné kúry (pila vodu z minerálneho prameňa Perlivý, dnes je to prameň Alžbeta), ktoré jej veľmi pomáhali. Cisárovná ocenila skutočnosť, že kúpeľní hostia v maximálnej miere rešpektovali úctivý odstup a usilovali sa ju čo najmenej rušiť. O jej zdravotný stav sa počas pobytu staral hlavný kúpeľný lekár Hendrich Hintz. Vplyvom liečivých vôd a jedinečnej klímy sa Alžbete zvýšila chuť do jedla. Denne jej boli servirované mäsité jedlá, pričom veľmi obľubovala špeciality maďarskej kuchyne. Zvlášť oceňovala prácu kuchára Františka Schuberta, ktorý celý čas pobytu dbal o jej stravovanie. Osobitný kuchynský a cukrárenský personál pripravoval cisárovnnej rôzne druhy jedál, zákuskov, pečiva a sladkosti. Počas pobytu navštevovala omše, ktoré slúžil dekan – farár Anton Korányi.

Ako uvádza Roman Holec v knihe *Poslední Habsburgovci a Slovensko*, počas pobytu v Bardejovských Kúpeľoch obdržala Alžbeta od manžela sedem listov. Alžbete sa v kúpeľoch páčilo, vyhovoval jej samozrejme komfort hotela, krásne kúpeľné parky, vidiecke prostredie a nádhera prírody. Počas pobytu navštívila aj Bardejov a to týždeň po príchode do kúpeľov – 8. júla 1895, zavítala na radnicu, po ktorej ju sprevádzal mešťanosta Alojz Rodhy a prezrela si i ďalšie historické pamiatky. Navštívila Dóm sv. Egídia, kde ju sprevádzal prepošť Korányi, ktorému z veľkej vďaky a na znak spokojnosti darovala vzácny prsteň. Ten je v súčasnosti cenným exponátom Šarišského múzea v Bardejove.

Alžbeta opustila Bardejovské Kúpele 22. júla 1895. Pri odchode obdarovala rôznymi pozornosťami ľudí z personálu, ktorí jej počas pobytu niečím poslúžili. Na jar v roku 1896 bola odhalená pamätná tabuľa na priečelí hotela Deák (dnes Alžbeta). Na pamiatku pobytu cisárovnnej v Bardejovských Kúpeľoch bola v auguste 1903 odhalená socha sediacej cisárovnnej v parku pred hotelom Deák. Sochu v životnej veľkosti z bronzu zhotovil maďarský umelec Július Donáth z finančnej zbierky obyvateľov mesta Bardejov. Tvár a črty zobrazenej cisárovnnej sú mladšie, cisárovná mala počas pobytu 58 rokov, avšak jej mladšia podobizeň na soche mala svoj symboliku – Alžbeta odchádzala z kúpeľov odpočínutá a omladená.

Použitá literatúra:

- HOLEC, Roman. *Poslední habsburgovci a Slovensko*. Bratislava : Ikar, 2001. ISBN 80-551-0024-1
- PRASCHL-BISCHEROVÁ, Gabriele. *Naše milá Sisi*. Banská Bystrica : Ikar, 2010. ISBN 978-80-249-1315-5
- GALANDAUER, Jan – HONZÍK, Miroslav. *Osud trónu habsburského*. Praha : Obzor, 1987.
- URBAN Otto. *František Josef I.* Praha : Mladá fronta, 1991. ISBN 80-204-8173-3
- MÚCSKA, Vincent – DVOŘÁKOVÁ, Daniela – LENGYELOVÁ, Tünde – HOLEC, Roman. *Lásky a škandály v našich panovníckych rodoch*. Praha : Otto nakladateľství s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7451-299-5
- HOLEC, Roman – BOVAN, Marián. *V službách cisára Františka Jozefa. Z pamäti lokaja a dvornej dámy*. Bratislava : Slovart, 2013. ISBN 978-80-556-0880-8
- Rakúsko-Uhorsko. Habsburská ríša v rokoch 1867 – 1918*. Bratislava : Slovart, 2011. ISBN 978-80-556-0350-6